

СОЦІОЛОГІЗАЦІЯ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА — ЗАПОРУКА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

*А. В. Бохан,
старший викладач кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний
університет*

У статті розглянуті важливі аспекти екологізації підприємництва з урахуванням соціально-захисних механізмів його реалізації в умовах трансформації суспільства.

The articles considered the aspects ekologizatsiya of enterprise are considered taking into account the socially protective mechanisms of his realization in the conditions of transformation of society.

ПРОБЛЕМА ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Активізація процесів екологізації підприємництва та інтерес науковців, громадськості до цієї проблематики сприяють формуванню нових підходів до розв'язання екологічних проблем, трансформації цінностей і спричиняють відповідну соціологізацію та інтелектуалізацію традиційних економічних спрямувань суспільства. Екологічний вимір буття людства є надзвичайно складним, багатоаспектним і багатовимірним феноменом сучасності, з неоднозначним реагуванням різних суспільних груп на екологічні проблеми і пропонувані шляхи їх розв'язання. Техногенна цивілізація з її законами та закономірностями прискорює оновлення середовища існування людини, зумовлює зростаючий динамізм соціальних зв'язків, зміни способу життя, формування нового типу суспільства на засадах збалансованого розвитку.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМИ

Науково-теоретичне дослідження соціальної проблематики екологізації економіки, соціально-економічних процесів природокористування, екологізації суспільних трансформацій знайшло своє відображення в економічній науці, працях відомих вчених (М. Дробноход, М. Гринів, М. Недюха, М. Кисельов, В. Крисаченко, М. Хилько, Ю. Туниця,

А. Гринів, М. Сорока, А. Садеков, Б. Данилишин та ін.). Вищезазначені автори, досліджуючи різні соціально-економічні аспекти збалансованості життєдіяльності, обґрунтували стратегічні екологічні орієнтири гармонізації відносин суспільства та природи. Велику роль у цьому процесі надають екологізації підприємництва, яке спроможне впливати на трансформацію суспільства, змінювати його цільову спрямованість, перебудовувати структуру, форми і способи еколого-економічної діяльності. Дослідження цих питань є надзвичайно актуальними з урахуванням теоретико-практичних еколого-економічних, соціальних детермінантів функціонування і розвитку підприємництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Історія людства засвідчує, що всі існуючі спільноти є соціально неоднорідними утвореннями та певним чином диференційованими. У зв'язку з цим у суспільстві існує економічна і соціальна нерівність, яка здебільшого є основною причиною виникнення екологічної небезпеки. Вона загострюється надмірним споживанням, виснаженням природних ресурсів, втратою природних біотопів внаслідок ризикових технологій, швидкого зростання чисельності населення та ін.

Осмилення соціальної нерівності і справедливості впливає на оцінку екологічних проблем, форму-

вання екологічної культури та відповідного соціально-захисного механізму в суспільстві. Реагування на екологічну проблематику різними соціальними групами проявляється у можливостях прояву підприємницької ініціативи. Постає необхідність врахування взаємовпливу на розвиток процесу екологізації підприємництва сучасних наукових екологічних концепцій, які, водночас, передбачають залучення громадськості та екологічного руху щодо впливу на екологічну політику уряду. Існуючі наукові концепції екологізму та антиекологізму здійснюють відповідний вплив на процеси екологізації підприємництва (рис.1).

Всі вони розкривають різноаспектні підходи у виявленні, узгодженні та збалансованості інтересів суспільства, держави, підприємства у вирішенні питань екологічної безпеки суспільства та формування напрямків екологізації економічних відносин на підставі відповідної екологічної свідомості.

Особливістю екологізованого світогляду є те, що він формується поза сферою панівного світогляду й масової свідомості. Спочатку в колах науково-технічної й гуманітарної інтелігенції, завдяки синтезу екологічно значимих елементів природничо-наукового й гуманітарного знання. Поширюючись на освітній простір, цей світогляд реалізує концепцію "інтелектуальної екології", яка передбачає розвиток наукових ідей подібно до розвитку органічних систем і залежить від внутрішніх і зовнішніх інтелектуальних умов (екологічних чинників). Інтелектуальна екологія аналізує й характеризує умови, механізми виживання, відбору, адаптації та "екологічного" успіху наукових теорій (тобто формування наукових теорій відбувається в певному інтелектуальному середовищі). Нові теорії проходять відбір і поширюються на нові "території", "екологічні ніші" науки там, де є належні інтелектуальні умови [1]. Але з часом екологізований світогляд поширюється на панівний світогляд і масову свідомість та викликає трансформацію останніх в такі, що мають стати відповідною теоретичною, методологічною, й духовно-практичною основою екологічно безпечної підприємницької діяльності. Тому формуючи соціально-захисний механізм екологізації підприємництва, необхідно враховувати особливості прояву екологічної безпеки (табл. 1) [2].

Впровадження бізнесового проекту або виду підприємницької діяльності має передбачати отримання відповідного економічного ефекту, частку якого необхідно спрямовувати на підвищення якості життєдіяльності населення та здійснення заходів безпеки в даному проекті.-

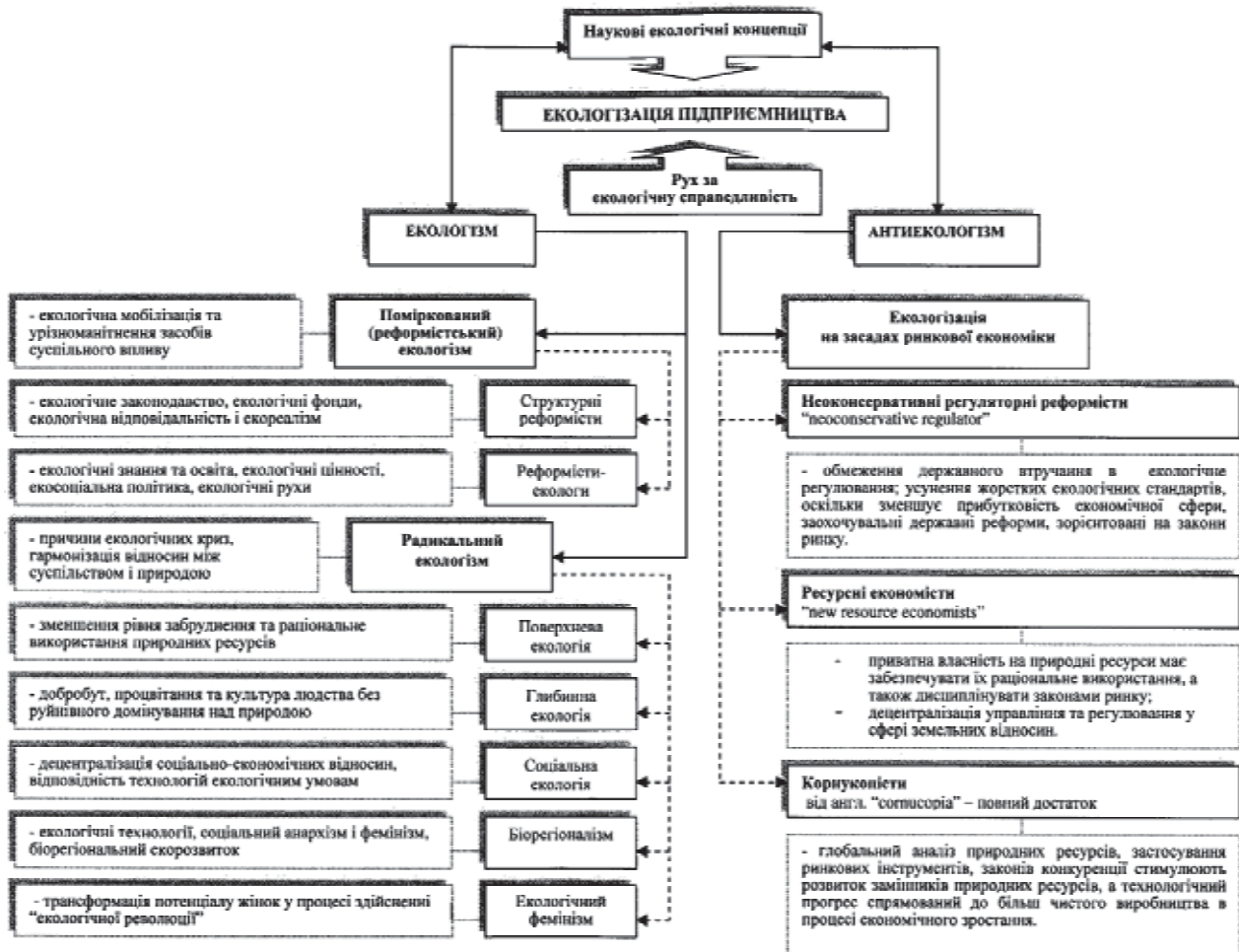

Рис. 1. Вплив наукових концепцій на соціологізацію та екологізацію підприємництва

Водночас в цьому виді діяльності слід вживати заходів зниження зумовленої ними небезпеки суспільства. У зв'язку з цим виникає проблема оптимального розподілу матеріальних ресурсів, які мають бути будуть отримані в результаті практичної реалізації підприємницького проекту або за підприємницького виду діяльності. Формування екобезпеки для суспільства в цілому не повинне реалізовуватися за рахунок обмеження захищеності окремих членів суспільства.

Надпріоритетність екологічної безпеки в структурі національної безпеки країни та стратегічних орієнтирів розвитку підприємництва з обов'язковим врахуванням атрибутів прав та свобод людини, підприємця.

— Інтеграція екологічної безпеки в життєво важливі суспільні цінності та пріоритети, процеси їх внутрішньої взаємодії на різних щаблях розвитку підприємництва, що актуалізує необхідність пошуку компромісів між екологічними та соціально-економічними завданнями розвитку.

— Колективний характер екологічної безпеки. Тобто принцип "природа не знає кордонів" — унеможливує будь-які спроби індивіду-

лізації в сфері екологічної безпеки, оскільки зменшення небезпеки для окремих реципієнтів — соціальних груп, регіонів, країн шляхом підви-

Таблиця 1. Особливості прояву екологічної безпеки у процесі формування соціологізації та екологізації підприємництва

Надпріоритетність екологічної безпеки в структурі національної безпеки країни та стратегічних орієнтирів розвитку підприємництва з обов'язковим врахуванням атрибутів прав та свобод людини, підприємця.
Інтеграція екологічної безпеки в життєво важливі суспільні цінності та пріоритети, процеси їх внутрішньої взаємодії на різних щаблях розвитку підприємництва, що актуалізує необхідність пошуку компромісів між екологічними та соціально-економічними завданнями розвитку.
Колективний характер екологічної безпеки. Тобто принцип "природа не знає кордонів" — унеможливує будь-які спроби індивідуалізації в сфері екологічної безпеки, оскільки зменшення небезпеки для окремих реципієнтів — соціальних груп, регіонів, країн шляхом підвищення для інших, тобто перекладання на інші національні господарські системи проблем, створення для них додаткових складових, в кінцевому рахунку є безрезультативними. Тому екологічна безпека як благо колективного споживання не може бути об'єктом будь-якої форми власності — ні державної, ні приватної.
Системна складність і невизначеність важливих якісно-кількісних параметрів екологічної безпеки внаслідок господарсько-підприємницької діяльності. Рівень екологічної безпеки підприємницької діяльності може впливати на екологічну свідомість суспільства, адекватність у сприйнятті ним екологічних загроз, громадську реакцію у попередженні екологічних ризиків.
На екологічну безпеку не поширюється також дія закону зниження цінності наданих нею благ в часі. Якщо потреба у певних видах соціально-економічних благ з часом може сильно трансформуватись (зникнути взагалі), то екологічна безпека є постійним універсальним благом, яку не можна використати впродовж певного часу, оскільки вона є невід'ємним компонентом життєзабезпечення. З іншого боку, дана особливість обумовлює необхідність неухильного дотримання суб'єктами підприємницької діяльності принципу рівності прав поколінь на екологічну безпеку.
Системний характер екологічної безпеки, що відповідає ноосферній теорії В. Вернадського та передбачає загальну екологізацію всіх сторін суспільного життя — ідеології, культури, свідомості, освіти, виробництва, підприємництва, споживання, управління тощо.
Просторовий консерватизм, що полягає у неможливості транспортування більшості екологічних благ та недієвості реалізації прав споживачів на захист від техногенного ризику шляхом епізодичних відвідувань екологічно безпечних зон діяльності. Екологізація підприємництва в усіх країнах світу в прийнятно можливих формах, видах і масштабах діяльності гарантуватиме йому високоефективну і прибуткову реалізацію.
Високий статус екологічної безпеки та її підтримки в сучасних міжнародних відносинах, які повинні враховувати національні інтереси збереження та відтворення природно-історико-генетичної спадщини. Забезпечення та підтримання відповідного рівня екологічної безпеки населення країни шляхом міжнародної економічної, політичної консолідації зусиль підприємницької світової спільноти.

щення для інших, тобто перекладання на інші національні господарські системи проблем, створення для них додаткових складових, в кінцевому рахунку є безрезультативними. Тому екологічна безпека як благо колективного споживання не може бути об'єктом будь-якої форми власності — ні державної, ні приватної.

— Системна складність і невизначеність важливих якісно-кількісних параметрів екологічної безпеки внаслідок господарсько-підприємницької діяльності. Рівень екологічної безпеки підприємницької діяльності може впливати на екологічну свідомість суспільства, адекватність у сприйнятті ним екологічних загроз, громадську реакцію в упередженні екологічних ризиків.

— На екологічну безпеку не поширюється також дія закону зниження цінності наданих нею благ в часі. Якщо потреба у певних видах соціально-економічних благ з часом може сильно трансформуватись (зникнути взагалі), то екологічна безпека є постійним універсальним благом, яку не можна використати впродовж певного часу, оскільки вона є невід'ємним компонентом життєзабезпечення. З іншого боку, дана особливість обумовлює необхідність неухильного дотримання суб'єктами підприємницької діяльності принципу рівності прав поколінь на екологічну безпеку.

— Системний характер екологічної безпеки, що відповідає ноосферній теорії В. Вернадського та передбачає загальну екологізацію всіх сторін суспільного життя — ідеології, культури, свідомості, освіти, виробництва, підприємництва, споживання, управління тощо.

— Просторовий консерватизм, що полягає у неможливості транспортування більшості екологічних

благ та недовісті реалізації прав споживачів на захист від техногенного ризику шляхом епізодичних відвідувань екологічно безпечних зон діяльності. Екологізація підприємництва в усіх країнах світу в прийнятні можливих формах, видах і масштабах діяльності гарантуватиме йому високоєфективну і прибуткову реалізацію.

— Високий статус екологічної безпеки та її підтримки в сучасних міжнародних відносинах, які повинні враховувати національні інтереси збереження та відтворення природно-історико-генетичної спадщини. Забезпечення та підтримання відповідного рівня екологічної безпеки населення країни шляхом міжнародної економічної, політичної консолідації зусиль підприємницької світової спільноти.

На нашу думку, зменшення небезпеки для суспільства в цілому повинне мати обов'язкову умову — усунення ймовірної нерівності між його членами або шляхом максимальної мінімізації витрат, або компенсації (фінансової, соціальної), що відповідає величині небезпеки. Все це дає підстави вважати, що екологічна політика, здійснювана підприємницькими силами, має інтегруватися з іншими напрямками державної соціально-економічної та екологічної політики на міжгалузевому, міжрегіональному та міжнародному рівнях її здійснення. Реагування на екологічні проблеми може проявлятися як:

— дії уряду, реакція політичної влади на проблеми, які спричинені станом довкілля та на вимоги (пропозиції) різних суспільних (у т. ч. підприємницьких) груп щодо їх розв'язання;

— ступінь волевиявлення до здійснення екологічних реформ всередині країни та участь у міжнарод-

них угодах і організаціях з питань охорони довкілля та природокористування з залученням підприємницького потенціалу;

— реакція самого суспільства (нації) як певної цілісності на екологічні проблеми, що проявляється в підтримці активності екологічного руху, екологічних реформ, які запроваджує уряд, регіональна чи місцева влада, підприємницька ініціатива.

Таким чином, вищезазначене передбачає налагодження взаємозв'язків між урядом, громадськістю, екологічним рухом, наукою, підприємництвом з метою активізації налагодження дієвості соціально-захисного механізму екологізації суспільних трансформацій (рис. 2).

Основою ефективного екологічного управління є ступінь важливості екологічних проблем для усвідомлення громадськістю, підприємства та держави. І визначення цього ступеня важливості є складним завданням, при вирішенні якого мають братися до уваги існуючий та бажаний рівні громадського добробуту, ступінь екологічного ризику, який створює екологічні проблеми для здоров'я людей і функціонування екосистем, регулювання стану довкілля, а також уявлення про систему усталених соціальних цінностей, політики справедливого розподілення їх у суспільстві. Підтвердженням цьому є трансформаційні процеси в Україні, які засвідчують загострення соціально-економічних і політичних катаклізм у суспільстві, а також наявність суперечливих і антагоністичних процесів відтворювального механізму цінностей життєзабезпечення.

На нашу думку, суспільна стагнація провокує екологічну деградацію та катаклізми, підсилює антропогенний тиск антропогенного на природне середовище й активізує соціально-економічну напругу. Визначальними індикаторами такого явища постає спроможність індивідуума адекватно реалізувати своє екологічне право та призначення в суспільстві.

Загальновідомим є те, що чинниками, які формують здоров'я та благополуччя людини, є: спосіб життя — 53%, екологія — 21%, біологія (спадковість) — 16%, система охорони здоров'я — 10%. В Україні значення екологічної домінанти в здоров'ї нації сягає 60—70%, не враховуючи за цього рівень збереження генетичної спадковості. Адже вона суттєво впливає на тривалість життя і потенціал активності людини. Наше суспільство констатує, що для 78% його представників не вистає державного захисту від зниження рівня життя; 69% — порядку у суспільстві та дотримання чинних у країні законів; 68% — стабільності в

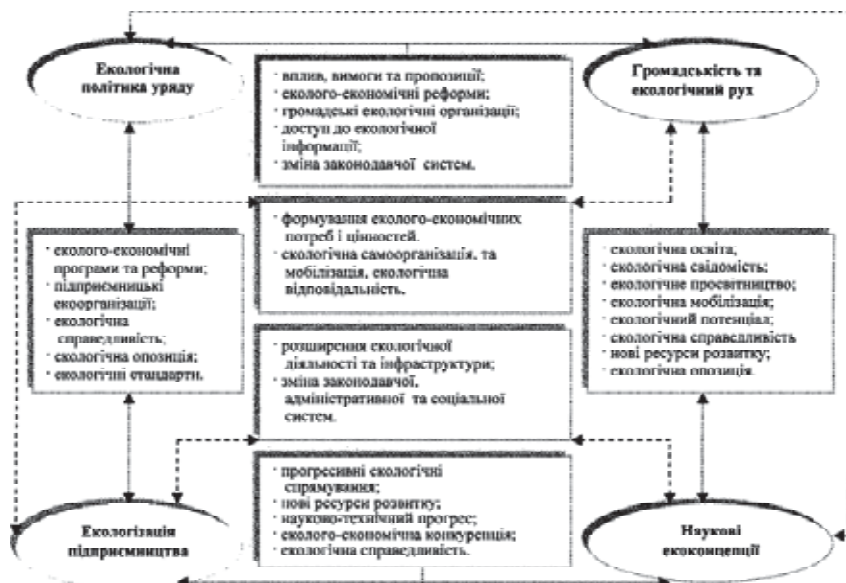

Рис. 2. Механізм формування екологічної безпеки суспільства

державі та екологічній безпеці; 67% — бракує впевненості у власному майбутньому і можливості дати дітям повноцінну освіту; 46% — не вистачає сучасних економічних і екологічних знань. Відносно адаптованими до сучасних соціально-економічних, екологічних і політичних реалій є лише 24% населення України [3]. Тому в контексті екологізації підприємництва майбутнє нашого суспільства має осмислюватися як нова соціальна реальність з середовищем, яке стимулюватиме процеси самоорганізації суспільної (у т.ч. підприємницької) діяльності та залучатиме нові типи об'єктів — саморозвиткові системи, які характеризуватимуться "синергетичними" ефектами. Але все це вимагає додаткових досліджень з метою розробки відповідних масштабів програм, у тому числі синергетичного характеру.

Власне синергія (від грец. *synergeia* — той, що діє разом, співробітничтво) передбачає зростання ефективності діяльності в результаті поєднання, інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему за рахунок так званого системного ефекту. Якщо розглядати синергію економічну, то вона формує організаційне об'єднання економічних, підприємницьких суб'єктів з метою розробки і реалізації проектів, спрямованих на зменшення виробничих чи невиробничих витрат за рахунок створення допоміжних структур, які б обслуговували всіх учасників синергії. Сутність синергії екологічної доцільно розглядати як систему дій, пов'язаних з об'єднанням ресурсів, капіталів, зусиль кількох виробничих чи невиробничих підприємницьких суб'єктів для досягання підвищення показників ефективності екологічної діяльності, реалізації екологічних програм, розв'язання екологічних проблем за мінімальних (оптимальних) витрат матеріальних, фінансових і трудових ресурсів [4].

На нашу думку, є доцільним застосування принципів синергетики і самоорганізації в процесі формування соціально-захисного механізму екологізації підприємництва. Якщо розглядати розвиток підприємництва через особливості прояву синергетики, то в такому разі кризові тенденції його функціонування можуть виступати в якості започаткування, конструктивного механізму еволюції процесів екологізації. Це у свою чергу сприятиме налагодженню зв'язків між різними рівнями організації підприємництва та залучення до нього громадськості. За цього керування підприємницькою системою передбачає не силу впливу, а визначення вірної конфігурації (архітектуру) впливу на цю систему. Часом малі, але правильно організовані резонансні впливи на складну підприємницьку систему можуть

мати значний соціальний, екологічний та економічний ефекти.

Зокрема, "екологічна відповідальність", яка набуває нового значення та прояву в підприємстві, постає одним із таких резонансних впливів. Оскільки сама "відповідальність" виступає: 1) мірою відповідності поведінки (особи, групи, спільноти) наявним вимогам, чинним суспільним нормам, правилам співжиття; 2) співвідношенням обов'язку і ступеня його використання суб'єктом (особою, групою, класом); 3) єдності онтології та етики. Етика екологічної відповідальності підприємства передбачає дотримання певних суспільних норм здійснення цієї діяльності та враховує її соціально-екологічні наслідки. В умовах глобальних екологічних викликів сучасності відбувається перехід від персональної до колективної й інституційної відповідальності людства. Це є новою сферою підприємництва, яка передбачає формування суспільної моралі з синергетичними ефектами колективної відповідальності спільнот, організацій, інституцій, держави.

Іншим резонансним впливом на підприємство може стати "екологічна справедливість". Сама справедливість є способом відображення людини до іншої особи, що являє собою як опосередковане відношення до благ, на які обоє претендують. Тому справедливе суспільство є таким, яке може знайти моральну дію й заходи в розподілі благ. Моральною, на нашу думку, може вважатися такий захід, який влаштовує усіх і на який може бути отримано згоду та такий, на чий добу випадає більше негараздів. Суспільне розуміння соціальної нерівності і справедливості впливають на суспільну оцінку екологічних проблем і на уявлення про природу загалом. Розглядаючи

ідею справедливості в співвідношенні з екологічними проблемами, ми вбачаємо взаємопов'язаність аспектів її реалізації: справедливість як новий світовий порядок; справедливість як рівність поколінь; рух за екологічну справедливість як прояв екологічної свідомості [5].

ВИСНОВКИ

Отже, процес соціологізації та екологізації підприємства має сформулювати захисний механізм трансформаційних перетворень в суспільстві, враховуючи за цього загально визнані світовою спільнотою стандарти екологічної безпеки задля збереження та примноження природних ресурсів для прийдешніх поколінь. Дієвість такого механізму залежить, насамперед, від ефективності соціально-екологічного партнерства держави, громадськості та підприємства, вироблення спільної політики еколого-економічної безпеки природокористування, природовідтворення та природозбереження.

Література:

1. Екологічна енциклопедія. У 3 т. — К.: ТОВ "Центр екологічної освіти та інформації", 2007. — Т. 2: Є-Н. — С. 133.
2. Васюта О.А. Екологічна політика України на зламі тисячоліть: Монографія. — К.: КиМУ, 2003. — С. 100—107.
3. Недюха М.П., Салій І.М. Соціологія способу життя. — К.: "МП Леся", 2002. — С. 9.
4. Костин А.И. Экополитика и глобалистика: Учебное пособие для студентов вузов / А.И. Костин. — М.: Аспект Пресс, 2005. — С. 130.
5. Українська екологічна енциклопедія. 2-ге видання / Дяків Р.С., Бохан А.В. та ін. — К.: МЕФ, 2006. — 708 с.

Новини

ДЛЯ УКРАЇНЦІВ НЕБЕЗПЕЧНО ТРИМАТИ ЗАОЩАДЖЕННЯ В ДОЛАРАХ

Зупинити інфляцію в Україні можна лише відмовившись від прив'язки гривні до долара. Так вважає старший науковий співробітник міжнародного інституту імені Петерсена Андерс Аслунд. На його думку, українській владі слід більш рішуче вести фінансову політику.

У боротьбі з інфляцією Україна «рухається у правильному руслі», каже Аслунд. Український платіжний баланс достатньо хороший, міжнародні валютні резерви складають 33 мільярди доларів, а бюджет не має дефіциту. «Соціальні видатки надто високі. Це так. Але вони балануються з доходами. Це не причина інфляції», - констатує експерт. На його

думку, основними чинниками інфляції в Україні є прив'язка гривні до американської національної валюти та експансивна грошова політика. Андерс Аслунд вважає, що через прив'язку до долара Україна імпортує 12% інфляції з інших країн. Після відмови від цього курсу гривні підвищиться і інфляція призупиниться. «Для українців сьогодні небезпечно тримати заощадження в доларах. Набагато вигідніше в гривні. Можна отримати більший відсоток, при цьому мати найменший валютний ризик», - підсумував експерт міжнародного інституту імені Петерсена Андерс Аслунд.

Німецька хвиля